

Božo Lujić

ANALIZA ELIZEJEVA ČUDESNOGA DJELOVANJA U POVIJESNO-POLITIČKOM PODRUČJU. ODNOS POVIJESNIH ČINJENICA I TEOLOŠKE NADGRADNJE

Izv. prof. dr. sc. Božo Lujić

Katolički bogoslovni fakultet – Zagreb

UDK: 224[222.15+222.5 ELIZEJ][94:211.2]

[22.016+22.046][231.73/.75] [811.411.16'02][81'42][82-94][82-32 : 82-343][167.2][0.000.22.08][0.000.801.73]

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. veljače 2018.

Na temelju provedene analize pripovijesti iz povijesno-političkoga područja djelovanja proroka Elizeja o odnosu povijesne stvarnosti i teološke nadgradnje na vidjelo su došle spoznaje da je proročko djelovanje duboko utkano u društveno-političku stvarnost te da na temelju određenih povijesnih činjenica oblikuje poruku i da te činjenice interpretira u okviru određene poruke. Zbog toga povijesna stvarnost u tim pripovijestima dobiva drukčije svjetlo iz razloga što teološka nadgradnja povijesnih događaja vodi u meta-povijesnu stvarnost. U konkretnom slučaju to je svijet čudesa, odnosno svijet čudesnoga koji nastaje Božjim djelovanjem ispod kore svakidašnje povijesne stvarnosti. Povijesne se činjenice ne ignoriraju nego transcendiraju i tako se relativiziraju ostavljajući mogućnost novoga gledanja na stvarnost iz druge perspektive.

Ključne riječi: Elizej, proročko djelovanje, čudesa, povijest, metapovijest, Božje vođenje povijesti.

* * *

Uvod

Elizej je bio pretklasični prorok koji je naslijedio dvije trećine Ilijine karizme te je nastavio Ilijinu proročku djelatnost u Sjevernom kraljevstvu u 9. st. pr. Kr. Već ta činjenica upućuje na to kako je u biblijskoj predaji ovome proroku pridavana manja vrijednost nego-

li njegovu prethodniku. Kao ni Ilija, ni Elizej pod svojim imenom nema napisanu knjigu, kao što je to uobičajeno za klasične proroke poslije njega. Elizejevo proročko djelovanje prikazano je u ciklusu zatvorenih pripovijesti koje su u starini u usmenoj predaji obučene u legendarno ruho samostalno kružile u narodu, pa ih je tek u kasnijem razdoblju, vjerojatno deuteronomistički autor, sabrao i stavio na početak Druge knjige o kraljevima.¹

Već sâm taj podatak ukazuje na potrebu detaljnijega i dubljega promatranja odnosa između onoga povijesnoga i onoga interpretiranoga kao teološke poruke utkane u povijesne činjenice u navedenom ciklusu. Međutim, samo razlikovanje i odjeljivanje povijesnoga od legendarnoga u tim pripovijestima nije lagan, a često ni moguć posao jer su činjenice toliko srasle uz poruku i toliko duboko ušle u svijet legendarnoga, kao što je to slučaj i kod proroka Ilije, da je to ne samo nemoguće nego, jednostavno, i nepotrebno. Pa ipak, bio bi doista pogrešan zaključak ako bi se u potpunosti odustalo i od takvih mogućnosti, barem u nekim slojevima i u nekim pripovijestima u Elizejevu ciklusu.

U tom smislu bit će potrebno promotriti Elizejev život i djelovanje u kontekstu prostora i vremena kad je živio i djelovao i što je zapravo određivalo njegovo proročko poslanje. A njegov je povijesni kontekst doista moguće na zadovoljavajući način rekonstruirati, što onda može postati okvirom za interpretaciju i njegova povijesnoga djelovanja. Pri tome se zacijelo ne bi smjelo izgubiti iz vida da je i Ilijino i Elizejevo vrijeme označeno također i kao borba za povijesnu poruku o Bogu koji na poseban način djeluje, među ostalim, i u povijesno-političkim događajima njihova vremena. Istodobno se iz toga onda može iščitati i odnos povijesnoga i legendarnoga, odnosno između povijesno-činjeničnoga i teološko-relevantnoga.

1 Tema ovoga članka nije povijesno-kritičko propitivanje nastanka pripovijesti o Elizeju. O tomu se može naći dosta gradiva u komentarima i uvodima. Usp. Otto EISSFELDT, *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen, 1964., 376-404; Erich ZENGER, *Einleitung in das Alte Testament*, Stuttgart, 2008., 239-248. Korisna je knjiga: Hans-Joachim KRAUS, *Geschichte der historisch-kritischen Erforschung des Alten Testaments*, Neukirchen-Vluyn, 1969. U njoj je prikazan presjek povijesno-kritičkoga istraživanja Staroga zavjeta. Usp. Ernst Axel KNAUF, 1-2 Re, u: Thomas RÖMER i dr. (ur.), *Guida di Lettura dell'Antico Testamento*, Bologna, 2007., 275-283; T. R. HOBBS, *2 Kings* (WBC 13), Dallas-Texas, 1985., 44-49.

1. Povijesno-političko obzorje

Čini se da Elizejeva djelatnost počinje u zadnjim godinama Ahabove vladavine (1 Kr 19,1-17) ili možda u prvim Joramove vladavine, kako o tome govori Druga knjiga o kraljevima (2 Kr 2,15). Zapravo, njegova bi se proročka djelatnost mogla okvirno smjestiti u razdoblje između 850. i 800. god. pr. Kr. Djelovanje mu je povezano uz više mjesta, kao što su: Jerihon, Gilgal, Betel, Samarija, Dotan i Karmel. Značajan je čudotvorac i imao je osobito velik utjecaj na politička događanja ne samo svoga zavičaja nego i u susjedstvu.²

Elizej se ne samo u proročkom smislu navezuje na djelovanje svoga prethodnika Ilije nego se u njihovu djelovanju na povijesnoj razini mogu pronaći također i neke poveznice. I Ilija i Elizej u svome vremenu dobivaju sve veće značenje u razračunavanju prvenstveno na teološkom području, ali isto tako i ne manje žestoko na čisto povijesnome, stvarajući po prvi put svojim stavovima čvrstu oporbu službenoj politici vlade. Ako se uzme u obzir da je u vrijeme proroka Ilije vladala dinastija Omrijevića, koja je bila sklona svojom kompromisnom politikom prema domicilnom stanovništvu i njihovoj religiji, ali i prema okolnim narodima koji su okruživali izrael-ski narod, onda ne iznenađuje što se prorok suprotstavljao utapanju jahvističke religije u onu Baalovu.

Kod Elizeja pak neslaganje i izvjestan prosvjed protiv takve politike dolazi konkretno do izražaja u pomazanju Jehua za vladara u Izraelu koji je pokrenuo revoluciju u državi. I kao što navodi R. Albertz,³ takvi oporbeni stavovi ne mogu se izvesti iz uloge ranijih

2 Povijesni kontekst Elizejeva vremena donosi Druga knjiga o kraljevima kao i pregledi povijesti Izraela. Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, Göttingen, 1984.; Keith W. WHITELAM, Elisha, u: *Anchor Bible Dictionary* 2, New York i dr., 1992., 472-473; Gerhard von RAD, *Theologie des Alten Testaments* 2. Die Theologie der prophetischen Überlieferungen Israels. München, 1987.; Stefano VIRGULIN, Elia/Eliseo, u: *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Milano, 1998., 458-464.; S. SZIKSZAI, Elisha, u: *IDB* 2, 91-92.

3 Usp. Rainer ALBERTZ, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, Göttingen, 1992., 229-245.; Ambrogio SPREAFICO, *I profeti. Introduzione e saggi di lettura*, Bologna, 1993.; Alberto J. SOGGIN, *Storia d'Israele*, Brescia, 1984.; Luis ALONSO SCHÖKEL – Jose Luis SICRE DIAZ, *I Profeti*, Roma, 1989.; Martin NOTH, *Geschichte und Gotteswort im Alten Testament*, u: *Gesammelte Studien zum AT*, München, 1966., 230-247; Klaus KOCH, *Die Propheten I. Assyrische Zeit*, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 1987.; Siegfried HERRMANN, *Geschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, München, 1973.; Anton H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels. Von den Anfängen bis Bar Kochba und von Theodor Herzl bis zur Gegenwart*, Stuttgart – Berlin – Köln,

proroka u Izraelu nego su nastali u 10. st. pod raznim izvanjskim i unutarnjim utjecajima. I Ilija i Elizej bili su putujući proroci lišeni svoga sociološko-religijskoga konteksta, uz tu razliku što je Ilija putovao i djelovao sâm, a Elizej je uza se imao skupinu proroka koja se naziva „proročkim sinovima“ i koja je s Elizejem činila zajednicu.⁴

Svakako bi trebalo uzeti ozbiljno u obzir činjenicu da je, gledano iz povijesne perspektive popustljive vanjske politike Sjevernoga kraljevstva, takvo stanje bilo zadovoljavajuće jer je osiguravalo mir i stabilnost, pa i suradnju između susjeda, a potom je preko personalne unije osiguravalo i dobre odnose s drugim susjedinim državama.⁵ Tako su vladari dinastije Omrijevića sa sjevera gradili prijateljske odnose s Južnim kraljevstvom i čak poduzimali zajedničke vojne kao što to izvješćuje 1 Kr 22,2-38 oko osvajanja grada Ramota u Gileadu. Isto tako, i u 2 Kr 3,4-27 judejski i izraelski kraljevi zajednički vojuju protiv Moaba na istoku.⁶

U takvome povijesnome kontekstu Elizej je prikazan i kao duh otpora politici popuštanja na političkoj, a onda, posljedično, i na vjerskoj razini. Moguće je da se u tom otporu Ilije, a potom radikalno i Elizeja, ogleda neprihvatanje poljodjelske kulture i njezinih vrijednosti, što je bilo vezano uz Rekabovce (usp. 2 Kr 10,15-16, također: Jr 35,6). Takav otpor u narodu – vjerski, kulturno-civilizacijski i politički – doveo je u konačnici do svrgavanja dinastije Omrijevića i do tzv. Jehuove pobune u kojoj je došlo i do velikoga i nepotrebnoga krvoprolića u obliku radikalnoga iskorjenjivanja cjelokupne kraljevske dinastije.⁷

⁴1989., Georg FOHRER, *Erzähler und Propheten im Alten Testament*. Geschichte der israelitischen und frühjüdischen Literatur, Heidelberg – Wiesbaden, 1989.; Martin BUBER, *Der Glaube der Propheten*, Heidelberg, ²1984., Joseph BLENKINSOPP, *History of Prophecy in Israel*. From the Settlement in the Land to the Hellenistic Period, Philadelphia, 1983.

4 Usp. Paul van IMSCHOOT, Prophetensöhne, u: Herbert HAAG (ur.) *Bibel-Lexikon*, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1968., 1417-1418.

5 Izabela, supruga izraelskoga kralja Ahaba, bila je kći feničkoga kralja Ittobaala, a Atalija kći Ahaba i Izabele, supruga judejskoga kralja Jorama i majka judejskoga kralja Ahazije. Usp. 2 Kr 8,18.

6 Usp. Martin NOTH, *Geschichte Israels*, Göttingen, ⁷1969., 215-216.

7 Manfred Clauss ovako opisuje Jehuov uspon na prijestolje: „Godine 842. opkolile su izraelske postrojbe Ramot u Gileadu koji su u međuvremenu bile zauzele aramejske postrojbe. Kad je kralj Joram u boju bio ranjen, povukao se na oporavak u Jesreel na imanje Omrijevića. Odsutnost je iskoristio Jehu koji je preuzeo zapovjedništvo nad postrojbama kod Ramota i proglasio se kraljem Izraela.“ Manfred CLAUSS, *Geschichte Israels*. Von der Frühzeit bis zur Zerstörung Jerusalems (587. V. Chr.), München, 1986., 109. O tome je detaljno izviješteno i u 2 Kr 9, 10. Jehu je dosta

Istodobno se, kao posljedica takve nove politike, dogodilo razvrgavanje savezničkih veza između Južnoga i Sjevernoga kraljevstva, što je bio povod susjednim državama za izražavanje svojih apetita prema jednoj ili prema drugoj državi. Dolazak Jehua na vlast i njegovom radikalizacijom politike i religije plaćena je doista visoka cijena kidanja tih diplomatskih veza sa susjednim državama koje su Omrijevići tako uporno izgrađivali jer je Sjeverno kraljevstvo bilo izloženo žestokim napadima Aramejaca, a Južno probuđenim apetitima Filistejaca. Podijeljeni su imali manju mogućnost obrane.

2. Elizejev ciklus pripovijesti prikaza „svijeta čudesa“

Kao što je već u uvodu rečeno, Elizej nema pod svojim imenom knjigu kao što je imaju klasični proroci. Ciklus pripovijesti u svojim počecima kolao je u narodnim predajama da bi nakon toga neki deuteronomistički autor prikupio te pripovijesti i uvrstio ih na početak Druge knjige o kraljevima. Biblijski tekst upozorava na podatak kako su oba proroka – i Ilija i Elizej – međusobno povezana karizmom kao Božjim odabirom i pozivom pri čemu Elizej ima dvije trećine Ilijine karizme.⁸ Time je također isključeno nasljedstvo kao kriterij izbora proroka, a sve je prepušteno Božjoj volji.

Njemački teolog Gerhard von Rad tvrdi da „nigdje u SZ nisu na manjem prostoru ispripravljena tolika čudesa i nigdje se više ne nalazi takva bezazlena radost za čudesima, čisto naslađivanje u stalno novom i iznenađujućem pokazivanju proročke karizme“.⁹ Jednostavno rečeno, Elizejeva se djelatnost iscrpljivala u činjenju čudesa pa je izgledalo da je njegov stvarni svijet upravo svijet čudesa, svijet čudesnoga Božjega djelovanja. Iako je Elizej izvoditelj čudernih

Iako preuzeo vlast zbog nagomilana nezadovoljstva naroda. Nezadovoljstvo je bilo osobito jako zbog izjednačavanja kulta Boga Gospodina (*Jhvh*) i Baala.

8 Na tu činjenicu upućuje i Ilijina zadaća da, prema Gospodinovu nalogu, pomaže Elizeju kao proroka te na slikovit način prikazuje da je Elizej dionik dvije trećine Ilijina duha (usp. 2 Kr 2-118). Na posve poseban način tumači Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, Würzburg, 1985., 9. Ovaj se autor poziva na Pnz 21,17 gdje dvije trećine baštine zakonski pripadaju prvorodencu. Hentschel to tumači tako da je Elizej prvi od „proročkih sinova“, ali mu ne pripada u potpunosti Ilijin duh nego jedna trećina pripada i „proročkim sinovima“.

9 Gerhard von RAD, *Die Theologie des Alten Testaments* II, 35-36.

djela, ipak je u pozadini subjekt Gospodin koji mijenja negativno stanje u njegovu suprotnost.

Autor Druge knjige o kraljevima rasporedio je Elizejeva čudesna djela u tri skupine prema području na kojemu su djela bila učinjena: područje prirodnih pojava, područje povijesno-političkih događaja i antropološko područje. U svakoj od te tri skupine nalazi se po pet takvih čudesnih jela poput triju grozdova vezanih uz jedan subjekt – uz Gospodina. U središtu su tog čudesnog djelovanja upravo djela učinjena u povijesno-političkom području.

Čudesa u području prirodnih pojava čini sljedećih pet čudesa: čudo na Jordanu ili primanje Ilijine proročke karizme (2 Kr 2,13-14); zatim ozdravljanje izvora u gradu Jerihonu (2 Kr 2,19-22); ozdravljanje otrovane hrane (2 Kr 3,38-4); umnoženje kruha (2 Kr 4,42-44) i ulja (2 Kr 4,1-7) te pronalazak izgubljene sjekire (2 Kr 6,1-7). Zajednički nazivnik svih ovih čudesnih djela jest da se odnose na vodu i hranu, odnosno kruh.

Čudesa u povijesno-političkim događajima kojima ćemo u ovome članku posvetiti posebnu pozornost jesu: rat protiv Moaba i prorokova uloga u njemu (2 Kr 3,4-27); potom Elizej pobjeđuje aramejsku vojsku (2 Kr 6,8-23); Elizej daje proroštvo protiv Aramejaca (2 Kr 6,24-7,20); pomazanje sirijskoga kralja Hazaela (2 Kr 8,7-15) te pomazanje Jehua za kralja u Izraelu (2 Kr 9,1-10). Iz navedenih čudesnih djela uočava se da se ona zbivaju na povijesnom području i da su u njima uključene povijesne osobe.

Čudesa na ljudima također su zanimljiva iz raznoraznih razloga: protiv obijesnih dječaka (2 Kr 2,23-25); obećanje djeteta Šunamki te, nakon njegove smrti, oživljavanje njezina sina (2 Kr 4,8-37); ozdravljanje Naamana Sirijca (2 Kr 5,1-19); pomoć Šunamki (2 Kr 8,1-6) i, konačno, čudo na mrtvacu (2 Kr 13,20-21). I ovdje proizlazi da je prorokova djelatnost u trima slučajevima vezana uz strance, čime se jasno pokazuje da je izraelski Bog nadležan ne samo za Izraelce nego još i više pomaže drugim narodima.¹⁰

¹⁰ Gotovo umjetnička simetričnost u broju čudesa na pojedinom području: pet čudesa na prirodi, pet u povijesno-političkim događajima, pet na ljudima. U sredini su, dakako, čudesa u povijesno-političkim događajima, čime se dokazuje kako je Elizejeva djelatnost dolazila osobito snažno do izražaja na tome području prorokova djelovanja. Usp. Stefano VIRGULIN, *Elia/Eliseo*, 463.

Ciklus pripovijesti o Elizeju u svojoj strukturi doista zorno pokazuje svu širinu Elizejeve iscjeliteljske djelatnosti koja se u jednakom omjeru odnosi na tri važna područja života: na prirodu i njezine pojave, na područje povijesno-političkih događaja te na antropološko područje vezano uz čovjeka u najširem smislu riječi. Ono što je zajedničko u svim prorokovim djelima jest da se ta djela ne događaju iz nekog izvanjskoga pokazivanja i dokazivanja osobne nadmoći nego iz potreba pojedinaca i naroda u cjelini. Bog preko proroka Elizeja pretvara okrutan svijet svakidašnjice u svijet čudesnoga i zdravoga te se na taj način praktično pokazuje kao Bog koji spašava i čovjeka i narod i prirodu. Sve je to, bez daljnjega, od osobita značenja i za današnje vrijeme te čini tu staru i legendiziranu poruku aktualnom i za ljude koji žive u drugim okolnostima.

3. Analiza čudesa u povijesno-političkim događajima

Prvi događaj kao čudesno djelo na povijesno-političkom području opisano je u 2 Kr 3,4-27 kao sučeljavanje Elizeja i goleme moapske vojske na čelu s kraljem Mešom i počiva na povijesnim podacima.¹¹ Ponajprije se opisuje povijesna situacija iz vremena vladavine izraelskoga kralja Ahaba koji je bio prisilio moapskoga kralja Mešu na plaćanje golema danka odanosti. Nakon Ahabove smrti moapski kralj pokušava iskoristiti situaciju i prestati plaćati danak. Na povijesnu pozornicu stupa izraelski kralj Joram koji u pomoć pozove i judejskoga kralja Jošafata da zajedničkim snagama izvrše pritisak na moapskoga kralja. Možda samo na prvi i površan pogled izgleda kao da je to sukob između Elizeja i Meše, moapskoga kralja, a pridružio im se i edomski kralj.

Pripovijedanje teče na posve uobičajen način sve dok se nije uvidjelo da nedostaje vode kako za vojsku tako i za stoku koju su vodili sa sobom. Tek kad se pojavio problem, javila se i potreba za prorokom i njegovom intervencijom. Elizej na tragu proroka prije njega pada, potaknut svirkom, u neku vrstu zanosa i daje spasonosne upute ovoj trojici kraljeva. Od toga trenutka bitku zapravo ne vode

¹¹ Povijesno-kritički osvrt na pripovijest u 2 Kr 3,4-27 dan je u analizi Ernsta WÜRTHWEINA, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, Göttingen, 1984., 279-285.

ova tri kralja i njihove vojske nego Gospodin koji je stvar preuzeo u svoje ruke. Gospodin daje vodu, Gospodin mami Moapce te, konačno, Gospodin preko proroka predaje pobjedu u ruke ove tročlane koalicije. Na kraju pripovijest završava posve tragično za moapskoga kralja Mešu i njegovu vojsku, ali i pokazuje svu grozotu shvaćanja religije koju su oni zastupali: Meša je žrtvovao sina svome bogu da bi na taj način ublažio njegov gnjev i spasio svoj položaj te zadržao ostatak teritorija svoga kraljevstva. Tako sukob više i nije na razini povijesnih činjenica nego na teološko-religijskoj razini: istinski je sukob između Gospodina (*Jhvh*) i moapskoga boga, a druga se razina događa na povijesnoj razini koja se za deuteronomističkoga autora i ne čini toliko značajnom, jer je sve već riješeno na onoj prvoj.

Mnogi egzegeti misle kako se radi o autentičnome izvješću, ukrašenome samo folklorističkim elementima legende.¹² Radilo bi se, naime, o povijesnome vojnome pohodu u kojemu su sudjelovala dvojica kraljeva – Joram i Jošafat. Događaj bi se mogao vremenski smjestiti u god. 849. pr. Kr.¹³ Poruka je posve jasna: Gospodin se, kao i nekoć u svetim ratovima, zauzeo za Izrael, pa je u tomu jamstvo opstanka naroda. Bez Gospodina ne bi bilo pobjede, ma koliko god se kraljevi trudili. Gospodin ima ipak u svemu zadnju riječ. On je gospodar povijesnih događaja.

U jednom drugome povijesnome događaju (2 Kr 6,8-23) Elizej nastupa u duhu proroka Ilije. Opisani događaj u izvjesnom smislu nosi značajke događaja na Karmelu, gdje se Ilija nalazi sam nasuprot Baalovim prorocima. Jednako tako i Elizej stoji sam nasuprot brojnoj i snažnoj aramejskoj vojsci (2 Kr 6,8-23). Elizej je u naraciji prikazan kako uvijek iznova pomaže Izraelcima proročki otkrivajući

12 Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, Würzburg, 1985., 12-15. Prema ovome autoru, u navedenoj pripovijesti nalaze se različiti slojevi. Vrlo stari sloj ukazivao bi na činjenicu da je moapski kralj Meša nakon Ahabove smrti otkazao plaćanje golema vazalskoga danka. Joram bi, nakon što je učvrstio svoju poziciju kod kuće, krenuo sam protiv Moaba, i to preko Edoma. Tek drugi sloj uvodi u igru koaliciju: i judejskoga kralja i edomskoga i izraelskoga, ali u središtu te ratne priče ostaje otvoreno dosta prostora proroku Elizeju. Ipak, na kraju koalicija ne postiže potpunu pobjedu nego se povlači ispod moapskoga glavnoga grada užasnuta potezom kralja Meše koji je žrtvovao svoga sina bogu Kemošu. Prema Hentschelu, postoji i treći sloj da bi završni oblik dao neki judejski pisac nakon pada Sjevernoga kraljevstva.

13 Neki (K.-H. Bernhardt) vojni pohod datiraju oko 800. god. pr. Kr., a M. Noth govori „o povijesno tamnoj i teško objašnjivoj proročkoj pripovijesti“. S pravom se može reći kako je puno toga u tami nerazjašnjivosti. Usp. Martin NOTH, *Geschichte Israels*, Göttingen, 284-285.

aramejske vojne planove protiv Izraela, što posljedično svakako izaziva bijes aramejskoga kralja koji ga želi uhititi i tako onemogućiti daljnju pomoć Izraelcima. Međutim, u tom svome naumu aramejski kralj previđa bitnu činjenicu, a to je da iza proroka Elizeja stoji nitko drugi doli sam Gospodin (*Jhvh*) kojemu se ne može uspješno oduprijeti ni aramejski kralj, ni njegova vojska, a ni sva njegova božanstva.¹⁴

Pripovijest pokazuje svu narativnu, ali isto tako i teološku ljepotu. Elizej je prikazan kao prorok koji može vidjeti i ono što je drugima sakriveno, ali i za ono sakriveno on može drugima, pa čak i izraelskim neprijateljima, otvoriti oči. Tom taktičkom igrom proroka vidioca pripovjedač na umjetnički lagan, a tako učinkovit način prikazuje odlučujuću ulogu Izraelova Boga koji može otvoriti oči nekome, ali isto tako i udariti ga sljepoćom. Poruka je više nego jasna: imati proroka u narodu znači veliku duhovnu moć jer takav prorok otvara oči za događaje koji su za „obične oči“ nevidljivi.¹⁵

Osim opisanoga teološkog aspekta, u pripovijesti je uočljiv još jedan vrlo simpatičan i za starozavjetnu teologiju isto tako značajan drugi aspekt. Kad je Elizej sam zarobio aramejsku vojsku i doveo je kralju u Samariju, a kralj ju želio uništiti kao što je to bilo uobičajeno u to doba, na pozornici je opet Elizej koji nevjerojatnom blagošću savjetuje kralja (2 Kr 6,22-23) što treba učiniti sa zarobljenim neprijateljima: „Nemoj ih ubiti. Zar ćeš ubiti one koje nisi zarobio svojim lukom i mačem? Ponudi im kruha i vode; neka jedu i piju i neka se vrate svome gospodaru. Kralj im priredi veliku gozbu. Pošto su jeli i pili, otpusti ih. I vratiše se svome gospodaru.“

14 Pripovijest se može promatrati u okviru pet prizora ili scena. Prvi prizor (6,8-11) započinje naraciju uvodeći na pozornicu proroka Elizeja koji „prokazuje“ aramejskoga kralja i njegove vojne namjere prema izraelskome kralju. U drugom prizoru (6, 12-14) aramejski kralj otkriva razlog zbog kojega ne može pobijediti Izraelce – to je prorok Elizej. Treći prizor (6,15-18) prikazuje strah Elizejeva sluga koji vidi samo neprijatelje i opasnost što dolazi od njih. Četvrti prizor (6,19-20) opisuje Sirijce u Samariji i njihovo iznenađenje, a peti (6,21-23) kao završnicu prikazuje humoriističnu crtu pripovjedača i važnu ulogu proroka Elizeja: on odlučuje o sudbini zarobljenih Aramejaca. Usp. T. R. HOBBS, *2 Kings*, 75.

15 Je li Elizej vidjelac ili nabi? Čini se da je Elizejevo proroštvo još uvijek utemeljeno na odrednicama koje je dao Samuel, koji je također bio vidjelac. No u Elizejevoj proročkoj slici nalaze se i neki mantički elementi. Tako Elizej prima poruku slušajući glazbu (3,15). Usp. Horst SEEBALF, Elisa, u: *Theologisches Realenzyklopädie* 9, (TRE) Berlin – New York, 1977. – 2000., 508.

S obzirom na pojedine elemente pripovijesti o Elizeju i Aramejcima ima dosta sličnosti s događajem na brdu Karmelu i s prorokom Ilijom koji je u ime svoga Boga bio sam naspram 450 Baalovih proroka dok je u ovoj pripovijesti Elizej u ime svoga Boga Gospodina stajao sam nasuprot neprijateljskoj vojsci i aramejskome kralju. I u jednome i u drugome slučaju Gospodin se pokazuje jačim od bogova tih naroda, a proroci Ilija i Elizej objavljuju se u sili kao istinski proroci svoga Boga. Prorok i u jednome i u drugome događaju u molitvi stupa pred Boga, jer samo tako može računati na Božju pomoć – i postiže da se Gospodin pokaže kao onaj koji upravlja povijesnim događajima. Ilija se kratko moli – i njegovu žrtvu Gospodin prihvaća; Elizej se moli dva puta – i oba puta njegova molitva biva uslišana.¹⁶

Nedvojbeno je da isto tako postoje i razlike između Ilije i događaja na Karmelu i Elizeja u sukobu s aramejskim kraljem i njegovom vojskom.¹⁷ Dok je na Karmelu Ilijina pobjeda donijela krvoproliće i ubojstvo Baalovih proroka, dotle Elizejeva pobjeda ne ide prema likvidaciji neprijatelja nego u posve obrnutome smjeru. Naime, kad je izraelski kralj htio poubijati čudesnom snagom proroka Elizeja zarobljene neprijatelje – Aramejce, prorok Elizej ga u tome odlučno zaustavlja upozoravajući ga, kao hermeneutskim ključem, da je Gospodin, a ne izraelski kralj, izvojevao pobjedu. Prorokova gesta pokazuje se još širokogrudnijom: Elizej preporuča izraelskome kralju nešto nevjerojatno u starozavjetnom biblijskom razmišljanju – da se neprijateljima Izraela priredi gozba, da im se dade hrane i pića te da ih se potom pusti vratiti se svome gospodaru.¹⁸

Kako god se mogao shvaćati ovaj Elizejev potez prema neprijatelju, on nadmašuje sve ono drugo što se dogodilo, a opisano je u navedenoj ratnoj pripovijesti. Takav stav koji podupire milosrđe i prema neprijatelju kao Božji put naznačen i za ljude zacijelo je

16 Usp. Rainer ALBERTZ, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, 242.

17 Inače, postoje brojni motivi koji se susreću i u pripovijestima o Iliji i o Elizeju. Očito je kako su nekoć Ilijina i Elizejeva djela obučena u ruho legende i folklora kolala u narodu i pripadala „općem narodnom blagu“.

18 Potrebno je svratiti pozornost na način na koji se izraelski kralj obraća Elizeju. Oslovljava ga s „oče“, čime se izražava poštovanje, ali istodobno i pokazuje kako je i kralj svjestan da aramejsku vojsku nije pobijedio on sam nego Gospodin preko Elizeja. Usp. Ernst WÜRTHEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 306.

ono najpozitivnije u toj pripovijesti i označava potvrdu Božje ljubavi koja omogućuje da čak i neprijatelj preživi. Pripovijest u pastoralnom smislu svojom porukom želi pokazati još jednu značajnu mogućnost u međuljudskim odnosima: kako se dobrotom može definitivno pobijediti zlo. Pripovijest završava: „I tako aramejski pljačkaši nisu više zalazili na izraelsko tlo“ (2 Kr 6,23). Analizirajući pripovijest dobiva se dojam da se ispod katkad opore kore starozavjetnoga razmišljanja na teološkoj razini pripremaju nova obzorja velike novozavjetne poruke o ljubavi i prema neprijateljima.¹⁹

Za potpunije shvaćanje povijesno-političkoga Elizejeva djelovanja i bitnu prorokovu, odnosno Gospodinovu ulogu u njemu potrebno je u svakom slučaju ukazati na dva slična prorokova povijesna čina: pomazanje ili potvrđivanje Hazaela za sirijskoga kralja u Damasku (2 Kr 8,7-15)²⁰ te pomazanje Jehua za kralja u Izraelu (2 Kr 9,1-10). Povijesni podatci opetovano tvrde da su Izrael i Sirija bila dva naroda u povijesti u napetom političkom odnosu, a s vremena na vrijeme i u pravom ratnome stanju. Razlozi za to ležali su i u činjenici da su Izrael i Sirija bili susjedi koji su često posezali za područjima koja im nisu pripadala te se to neprijateljstvo često prenosilo i na vjersku razinu.

U tom kontekstu treba uzeti u obzir da je izraelskome kraljevstvu stalno prijetila opasnost sa sjevera, odnosno s područja na kojemu se nalazio njegov sjeverni susjed Sirija. Uostalom, nije bila nepoznata činjenica da je Sirija odvajkada spadala u narode snažno neprijateljski raspoložene prema Izraelu. Imajući sve to u vidu, tim više iznenađuje činjenica da sada odjednom izraelski prorok Elizej dolazi u Damask te, po nalogu izraelskoga Boga, pomazuje asirsko-

19 Među bibličarima koji su proučavali ciklus pripovijesti o Elizeju u 2 Kr postoji uvjerenje, s dosta razloženih dokaza, da se današnji tekst 2 Kr 6,8-23 sastoji od barem dvaju slojeva. Onaj stariji bio bi sadržan u sljedećim redcima: 6,8-14*.18*.19.21-23a. Drugi sloj činila bi proširivanja teksta: 6,10*.14a?-17.18*. 20.23b. Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 304-307.

20 „Anegdota izvješćuje o nekom Elizejevu posjetu aramejskome glavnome gradu koja je ipak povijesno potpuno nevjerovatna. Ali u Damasku se susret s Hazaelom mogao lakše predočiti nego u Samariji. Bolesni je kralj identificiran s Ben-Hadadom. Pa ipak, Hazaelov se prethodnik zvao Ben-Eser. Vjerojatno je predaja o Elizeju poznato kraljevsko ime (usp. 1 Kr 15.18.20) uporabila upravo kao aramejsko kraljevsko ime.“ Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 319.

ga kralja Hazaela u neprijateljskoj zemlji i istodobno pokreće svrgnuće asirskoga kralja Ben-Hadada.²¹ Taj je potez još nerazumljiviji stoga jer će taj isti kralj Hazael, kojega je Elizej pomazao za kralja, vojnim pohodima biti velika opasnost izraelskome narodu (usp. 2 Kr 10, 31 ss).²²

Iz Elizejeva pomazanja u Damasku u biblijsko-teološkom smislu proizlaze dvije važne posljedice koje imaju nemalo značenje u teološkom i povijesno-političkom smislu. Prvo, na vidjelo dolazi da je Gospodin (*Jhvh*) gospodar ne samo Izraela nego, na određen način, suvereno upravlja poviješću i drugih naroda, kao što su to u ovom slučaju bili Sirijci. Pripovijest na drastičan način ističe da se bez Gospodinova znanja ništa ne događa. Čak i Izraelovi neprijatelji ponašaju se u okviru Božje vlasti upravljanja svijetom. Drugo proizlazi iz prve činjenice, Izraelovi neprijatelji ne bi ni u kojem slučaju bili u stanju opasnije ugroziti Izrael ako im to Gospodin ne bi dopustio. Iz tih dviju premisa proizlazi posve logičan zaključak da je Izraelova povijesna sudbina, u konačnici, u potpunosti u Gospodinovim rukama i da ne ovisi toliko o narodima koji okružuju Izrael koliko o Gospodinu koji upravlja budućnošću izraelskoga naroda. A izvršitelj takvih Božjih smjernica na povijesnoj razini zacijelo je u svojim čudesnim pothvatima bio prorok Elizej. Teološka poruka ove pripovijesti oblikovana je kao čvrsto i u ovome slučaju konkretno uvjerenje da Izraelova budućnost, kakva god bila, neće ovisiti prvenstveno o sirijskoj moći i vojnoj snazi nego o vlastitome postavljanju prema Gospodinu koji je, u konačnici, gospodar i jednih i drugih, kao i o duhovnoj moći naroda.²³

21 Svakako bi bilo zanimljivo istražiti podudarnost Elizejeva pomazanja Hazaela s nasilnim svrgavanjem Ben-Hadada u Damasku i s pomazanjem Jehua u Izraelu za kralja i svrgavanje u krvoproliću Ahabove dinastije. Također postoji povijesno-faktički problem jer aramejski izvori navode da je u to vrijeme (845. pr. Kr.) vladao kralj imenom Hadad Ezer, a tek nešto kasnije Hazael. Možda je Ben-Hadad II. vladao kratko u međuvremenu? Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, 35.

22 I ova pripovijest s povijesno-kritičkoga gledišta ima više slojeva na koje ćemo samo ukazati, iako ih na ovome mjestu – zbog intencije samoga rada – ne možemo detaljnije iznositi. Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, 35-36-37.

23 Treba imati pred očima kako pripovijest prije svega govori o Gospodinu, a ne o pojedinim kraljevima. Hazael je bio uzurpator i nanio je puno zla Izraelu. Elizejeva uloga nadilazi konkretna kraljeva obilježja. Želi se zapravo reći kako Gospodin vodi povijest i onda kad su u pitanju takvi zločinci kao što je bio Hazael.

Pomazanje Jehua za izraelskoga kralja (2 Kr 9,1-10) nosi nešto drukčiju poruku.²⁴ Istina je da i u ovome slučaju Gospodin upravlja izraelskim narodom, no velik dio odgovornosti leži također i na onima koji vode narod, kao i na samome narodu. Jehu je, kao radikalni pristaša vjere u Gospodina, učinio doista strahovito krvoproliće u Izraelu s namjerom da pročisti zemlju ognjem i mačem od Baalovih proroka i Baalova kulta, ali i na političkom području od svih potencijalnih neprijatelja svoje radikalne politike.²⁵

Ako bi se davala neka vrijednosna prosudba svih tih prevratničkih događanja, moglo bi se ustvrditi da je Jehuina nakana pročišćenja kulta s vjerske strane u osnovi bila dobra i vjerojatno potaknuta djelovanjem prethodnih proroka i proročkih skupina, ali je metoda izvođenja u svojoj okrutnosti i radikalnosti pokvarila i zdravu nakanu i samo djelo, jer cilj ni u kojem slučaju ne bi smio opravdavati sredstva kojima se nešto ostvaruje. U preuzimanju vlasti od strane Jehua mnogo je toga bilo postavljeno na krive temelje te je tako otišlo u posve pogrešnome smjeru. Biblijsko iskustvo ukazuje na to da se istinske i dubinske promjene ne događaju vanjskom prisilom i krvavom revolucijom izvana nego vlastitom odlukom iznutra. Stoga je kasniji deuteronomistički pisac nastojao umanjiti Elizejevu ulogu u toj krvavoj revoluciji, a i sam prorok Hošea Jehuino djelo ubojstva i krvoprolića naziva teškim grijehom za Izrael (Hoš 1,5) – i to se djelo nije svidjelo Gospodinu.²⁶

24 S povijesno-kritičkoga gledišta navedeni tekst sastoji se od dvaju dijelova: Elizejev nalog za pomazanje Jehua (9,1-10) i proglašenje Jehua za kralja od strane njegovih časnika (9,11-13). Dakle, posrijedi su dvije različite inačice o tome kako je Jehu postao kraljem. Ernst WÜRTHWAIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 328. S druge strane, Rainer ALBERTZ, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, 242 smatra da je posrijedi jedinstvena kompozicija i pritom se poziva na značajna imena biblijskih stručnjaka koji zastupaju takvo ili slično mišljenje.

25 Prorok Elizej očito je doznao da je kralj Joram bio ranjen pa je poslao svoga poslanika vojskovođu Jehui, koji se nalazio u istočnojordanjskom području, te ga pomazao za novoga kralja u Izraelu. Nakon toga slijedi obračun s kraljem Joramom (2 Kr 9,16-24), potom s majkom kraljicom (9,30-35), a onda uklanjanje cijele dinastije Omrijevića. Jehu je označio svoje djelovanje kao revnovanje za Gospodina (2 Kr 10,16).

26 „U Jehuinoj su revoluciji proročke opozicijske skupine sa svojim saveznicima iz konzervativnih krugova izvojevale neočekivanu pobjedu. Ta je pobjeda imala ipak visoku cijenu. Razorila je tkivo diplomatskih odnosa koje su bili satkali Omrijevići i ponovno je gurnula Sjeverno kraljevstvo u vanjskopolitičku izolaciju.“ Rainer ALBERTZ, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit*, 244.

Na kraju, svakako je potrebno analizirati događaj prikazan u dugoj pripovijesti 2 Kr 6,24-7,20. U toj je pripovijesti vojni pohod Aramejaca povezan s neopisivom glađu i na kraju prikazan Gospodinovim zahvatom kao čudotvornim otklanjanjem gladi.²⁷ Na pozornicu priče, koja izriče aramejsko opkoljavanje Samarije na čelu s kraljem Ben-Hadadom, stupaju različite osobe: izraelski kralj, žena iz naroda, prorok Elizej, dvorjanin s kraljeva dvora, četiri gubavca te kraljev savjetnik. Kao što se vidi, likovi su uzeti iz raznih slojeva društva i s različitim funkcijama. Prikazivanje mjesta događaja u pripovijesti se mijenja također nevjerojatnom brzinom. Na trenutak radnja se događa na gradskim zidinama grada Samarije, pa onda na gradskim vratima, zatim u Elizejevoj kući, pa se poslije toga pozornost prenosi na aramejski tabor. Isto tako, može se zamijetiti kako se u naraciji radnja ubrzano izmjenjuje s dijalozima kojima se obrazlažu pojedini stavovi i čini.²⁸

Glad u opkoljenom gradu opisana je dvjema slikama koje ilustriraju veličinu gladi (usp. 2 Kr 6,24-30). Prva slika pokazuje kako se u gradu jelo i ono što nije bilo uobičajeno, pa se i to čak moralo plaćati. Tako se za magareću glavu plaćalo osamdeset šekela srebra, „a četvrt kaba golubinke nečisti pet šekela srebra“ (2 Kr 6,25).²⁹ Druga slika još je dramatičnija i žalosnija: glad je bila dosegla tu razinu da su majke bile prisiljene jesti vlastitu djecu, što je vidljivo iz susreta kralja i žene koja želi prikazati kralju stvarno stanje i pozvati

27 „Planska kompozicija 6,24-7,20 obrađuje opsjedanje Samarije od strane Aramejaca, što ima za posljedicu strašnu glad. Ona obrađuje neočekivan i u žurbi izveden odlazak opsjedatelja, tako da su se izgladnjeli Samarijanci mogli obilno opskrbiti onim što je preostalo u neprijateljskom taboru.“ Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 309.

28 Povijesno-kritička analiza pokazuje kako priča nije bila otpočetka tako opsežna nego da je postupno rasla. U srž priče spadaju opsjedanje i glad (6,24.25), opis otkrivanja stanja u neprijateljskome taboru (7,3-5.8) te potvrda sretne vijesti (7,9-16a). Svrha najstarijega dijela jest pokazati kako su najsiromašniji i najodbačeniji prvi doznali za obrat što se dogodio Jahvinim zahvatom. Kasnije je usmena predaja pozornost usmjerila prema Samariji, gdje je i nastao prizor o kanibalizmu u gradu (2Kr 6,24-26.28-30) i u kojemu se kralju pridaje uloga pokornika. Tu nastupa i Elizej, o kome ranije nije bilo govora. Kad je priča konačno bila i zapisana, prerađivač je nadodao pometnju u aramejskome taboru. Autor je htio pripovijesti dati pečat Gospodina koji vodi sveti rat protiv neprijatelja Izraelova. Kasnije je nadodan dio koji govori o sukobu Elizeja i kralja. Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, 30-31.

29 Golubinji se izmet, prema Josipu Flaviju, u teškim situacijama koristio kao nadomjestak soli važne za održavanje života (*Židovske starine*, IX,4). Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 311.

ga da presudi u njezinu slučaju, odnosno da joj pomogne (usp. 2 Kr 6,27-30). Žena se tuži kralju kako se dogovorila s jednom ženom da pojedu najprije dijete jedne žene pa onda one druge. Kad su pojeli njezino, druga žena nije htjela dati svoje dijete. Tada je kralj u znak žalosti razderao svoju odjeću te se moglo vidjeti da je i on činio pokoru.

Zanimljivo je da u pripovijesti kraljeva ljutnja nije okrenuta prema Aramejcima nego upravo prema proroku Elizeju. Razlog za to treba vjerojatno tražiti u činjenici da je Elizej zahtijevao od kralja bezuvjetno povjerenje u Gospodina, ali težina stanja i njegove posljedice dovele su kralja dotle da je i on počeo svaljivati krivicu za to na proroka Elizeja. Gospodinov zahvat glede aramejske vojske i njezina zastrašivanja vjerojatno ima motiv u ratovima koje je Gospodin nekoć vodio na strani Izraela.³⁰

Naspram kralja i osobito naspram njegova nevjernoga dvorjanina u naraciji su u pozitivnom svjetlu opisana četvorica gubavaca, inače otpisanih u tadašnjem društvu. U usporedbi s nevjernim kraljem, oni su puno otvoreniji za novo. Zbog toga im je bilo omogućeno da upravo oni prvi doznaju za Gospodinovo djelo kojim je zaplašio aramejsku vojsku i da prvi donesu o tome vijest onima zdravima. Ispod površine pripovijedanja izbija na vidjelo logika Božjega djelovanja da oni odbačeni i izopćeni prvi uočavaju Božje djelo spašavanja opkoljenoga grada. Kao kontrastna matrica kraljev je dvorjanin koji nije povjerovao u Gospodinovu riječ upućenu preko Elizeja. Dok drugima vjera donosi oslobađanje i život, ovome nevjernom kraljevu službeniku donosi smrt.³¹

Iz događaja opisanoga u navedenoj pripovijesti (2 Kr 6,24-7,20) na vidjelo izbija nesvakidašnja Gospodinova moć kako na povijesno-političkome planu u oblikovanju same povijesti kao procesa oslobađanja onih u području smrti, tako i na području održavanja fizičkoga života gdje Gospodin skrbi za potrebnu hranu. To je ona

30 F. STOLZ, *Jahwes und Israels Kriege. Kriegstheorien und Kriegserfahrungen im Glauben des alten Israels*, Zürich, 1972., 151.

31 Biblijskom se porukom provlači trajno ista misao. S jedne strane, Gospodin je na strani obespravljenih, ugnjetenih, siromašnih, iz društva izopćenih. S druge strane, upravo je ova kategorija ljudi najviše otvorena prema Bogu. Ta nit proteže se također i Novim zavjetom.

dubinska teološka poruka oslonjena na povijesne događaje koji su interpretirani u duhu takvoga Gospodinova zauzimanja kako za narod kao cjelinu tako i za pojedince u njemu.

Ispričana pripovijest nosi posve jasnu teološku poruku. Gospodin u bitnome određuje i povijesno-politički tijek života ne samo u Izraelu nego i među okolnim narodima, ali isto tako i ne manje značajno: on daje i hranu i piće te tako omogućuje i narodu i pojedincima opstanak i u oskudnim i dramatičnim vremenima. U ovome povijesnome događaju oba su ova vida međusobno povezana te pokazuju da je riječ o Bogu koji je gospodar u području povijesno-političkih zbivanja, ali isto tako i o Bogu koji je gospodar u području fizičkog održavanja života hranom i vodom. U konačnici, bez Gospodina ni narod ni pojedinci ne bi imali mogućnost ljudskoga načina preživljavanja. Ono što je potrebno i što se traži od naroda, a proizlazi iz opisanoga događaja, jest povjerenje u Gospodina i u njegove riječi upućene preko njegova proroka Elizeja.³²

4. Odnos između povijesnoga i metapovijesnoga

Proročko djelovanje proroka Elizeja opisano u pripovijestima obučenima u ruho legendarnoga svijeta čudesa dubljim čitanjem i analizom pokazuje konstantnu logiku Božjega postupanja, ali s druge strane i opis tog postupanja od strane ljudi. Biblijski pisac želio je istaknuti da subjekt svih djela opisanih u ciklusu pripovijesti o Elizeju nije prorok nego zapravo Gospodin bez obzira na to kako se činilo, da je Elizej u prvome planu. Sve što se događa u tim pripovijestima smješteno je u okvire povijesnoga, ali ono je dublje, katkada teško vidljivo, ono odlučujuće u pretvaranju otužnoga svijeta na povijesnoj razini u svijet čudesnoga, zadivljujućega, svijet koji transcendirira postojeće povijesne zadanosti i prelazi u metapovijesnu stvarnost, nalazi se u duhovnoj Vertikali koju predstavlja prorok Elizej. Ta je stvarnost u ciklusu pripovijesti o Elizeju prikazana kao

32 Sličnu logiku može se susresti i kod Elizejeva prethodnika, proroka Ilije, kod kojega se također ispod kore događanja nazire Božja snaga koja pokreće događaje. I u ciklusu pripovijesti o Iliji vjera igra bitnu ulogu. Usp. Georg FOHRER, *Elia*, Zürich, 1968., 40.

svijet čudesa koji stvara Božja riječ u katkad bezizglednim situacijama povijesne stvarnosti.

Provedena analiza povijesno-političkoga djelovanja proroka Elizeja prikazanoga u ciklusu pripovijesti o Elizeju u 2. Knjizi o kraljevima donosi važne spoznaje za shvaćanje povijesnoga i teološkoga, stvarnoga i legendarnoga, slobodno literarnoga oblikovanja činjeničnih podataka u prikazu pojedinih događaja. Prije svega, može se uočiti jasan načelan stav: pripovijesti o Elizeju i njegovu djelovanju s određenim povijesnim sadržajem ne mogu se uzimati u današnjem shvaćanju povijesti krutih i ogoljenih činjenica i prosuđivati ih po kriterijima današnje povijesne znanosti jer takvo poimanje povijesti nije bilo u tom vremenu niti je za ljude tadašnjega vremena bilo relevantno. Analiza je iznjedrila spoznaju da je u svim pripovijestima glavni subjekt događaja Gospodin, i to Bog koji spašava. Upravo je on koji povezuje sve pripovijesti u jednu cjelinu i tako omogućuje proces stvaranja linearnoga poimanja povijesti.³³

Isto tako iz pripovijesti o Elizejevu djelovanju u povijesno-političkom području kao navjestitelja Božje riječi dade se iščitati povezanost proroka i kralja u ranoj izraelskoj povijesti gdje su kraljevi tražili savjet od proroka i gdje su političko-vojna i duhovna dimenzija činile samorazumljivo jedinstvo. Takav slučaj povezanosti nalazi se i u Knjizi o sucima (5,1-31) gdje Barak kao vojskovođa, a Debora kao proročica sinergijski djeluju i postižu zapažene rezultate. Proroci su vojskovođama i vladarima davali savjete te tako pridonosili vojnim pobjedama. Svojim su djelovanjem i savjetom bili ona toliko potrebna duhovna vertikalna na što također upućuju i riječi izraelskoga kralja Joaša bolesnom Elizeju koje je tom prigodom izgovorio (2 Kr 13,14): *'ābî, 'ābî rekeb jisrā'el ūpārāšāv* – „Oče moj, oče moj! Kola Izraelova i konjanici njegovi!“ Tim je riječima kralj želio opisati ulogu koju je Elizej imao u narodu: Izrael nije imao bojna kola i

33 Koliko je poznato, samo su dva naroda imala svijest o povijesti kao konkretnom događanju. To su bili Grci i Izraelci. Međutim, Grci su povijest shvaćali kao ciklički proces na temelju shvaćanja prirodnoga ritma u kojemu se sve kretalo u krugu, dok su Izraelci stvorili koncepciju povijesti kao linearnoga niza gdje je povijest hod prema budućnosti. U takvom shvaćanju povijest ima prošlost, sadašnjost i budućnost.

konjanike kao drugi narodi, ali je imao Elizeja kao duhovnu vertikalu koja je osnaživala narod i pokazivala mu put u budućnost.

U kojem odnosu stoji svijet povijesnoga i metapovijesnoga u biblijskim spisima osvjetljen na primjeru pripovijesti u kojima je opisano djelovanje proroka Elizeja? Analiza je pokazala da se pripovijesti temelje na povijesnim činjenicama koje se uzimaju u relativnom smislu kao relevantna stvarnost, ali te činjenice mogu se interpretirati na različite načine i nositi različitu poruku. U ovome slučaju na drastičan se način pokazuje kako te činjenice služe da izraze kako je svijet iz Božje perspektive posve drukčiji svijet. To je čudesni svijet metapovijesti u kojemu Gospodin bitno mijenja postojeće stanje u njegovu suprotnost. Gospodin od oskudna čini obilno, od ugroženoga čini spašeno, od bolesnoga čini zdravo, od mrtvoga Gospodin čini živo. Na taj način Bog od povijesne stvarnosti takve kakva jest čini onu čudesnu, nevjerojatnu stvarnost u kojoj Bog skrbi za čovjeka i narod i omogućuje da život ide dalje.

Iz provedene analize Elizejevih pripovijesti na vidjelo izbija da biblijska poruka ne ignorira povijesni svijet i njegove činjenice nego ga svojom porukom pretvara u svijet čudesnoga. Biblijsku poruku ne treba shvaćati kao nepovijesnu nego kao duboko utkanu u povijesne događaje, ali ti događaji omogućuju uvijek iznova novu interpretaciju koja transcendirira povijesne događaje i otvara nove prostore života.

THE ANALYSIS OF THE MIRACULOUS ACTIVITY OF ELISHA IN THE HISTORICAL-POLITICAL CONTEXT. THE HISTORICAL FACTS AND THEOLOGICAL DEVELOPMENTS

ABSTRACT

The analysis of the narrations from the historical-political field of the activity of the prophet Elisha, and its relation to the historical reality and the subsequent theological developments, suggests that the prophetic activity is deeply rooted in the socio-political reality, which based on certain historical facts molds the message and frames the interpretation of the facts.

Therefore, the historical reality in these narrations gains a different light, since the theological contemplation of historic events leads to the meta-historical reality. In this case, this is the world of miracle, i.e. a world of miraculous which occurs by God's activity beneath the surface of the everyday historical reality. The historical facts are not ignored, but transcended, and thus relativized, opening the possibility of a new perspective on the reality.

Key words: Elisha, prophetic activity, miracles, history, meta-history, God's guidance of the history.

